

Imer Xhemail LLADROVCI

**PRANVERA SHQIPTARE E VITIT 1981 SI
PIKËNISJE POLITIKE E LUFTËS PËR SHTETIN E
KOSOVËS**

Viti 1981 në një botë, ku vetëkuptueshëm bënim pjesë edhe ne, filloi dhe mbaroi me një varg ngjarjesh dramatike.

Ky vit për ne pa as më të voglin dyshim mund të quhet vit i kthesës së madhe. Por realisht i tillë ishte në radhë të parë për botën, edhe pse historiani gjerman Frank Bösch⁶⁶ këtë kthesë të madhe e sheh dy vite më parë, në vitin 1979.

Francis Fukuyama⁶⁷ në fund të kësaj dekade, në fund të viteve 1980, pas rënies së Murit të Berlinit, erdhi në përfundimin se historia kishte prekur tashmë fundin e saj. Georg Friedman në librin e tij të fundit, që u botua në kohën e pandemisë, pranverën e kaluar, me titullin domethënës «Stuhia para qetësisë. Mosmarrëveshjet e Amerikës dhe kriza e viteve 2020 që po vije dhe triumfi përtej saj»⁶⁸ e dëshmon të kundërtën: vazhdimin e historisë, jo fundin e saj. Historia

⁶⁶ Frank Bösch: Zeitenwende 1979: Als die Welt von heute begann, München 2019.

⁶⁷ Francis Fukuyama: Das Ende der Geschichte, Hamburg 1992.

⁶⁸ George Friedman: The Storm Before the Calm: America's Disorder, the Coming Crisis of the 2020, and the Triumph Beyond, New York 2006.

njerëzore nuk bën pushime, ajo vazhdon, duke na ballafaquar me sfida të mëdha.

Kronika politike e vitit 1981, e dhënë me një stil telegrafik në ndërthurje me zhvillimet në Kosovë, dëshmon se ky vit ishte vërtet një hallkë e rëndësishme në zinxhirin e gjatë të proceseve botërore që do ta ndryshonin në themelet e saj. Evolucioni politik mori një ritëm marramendës sa që mund të quhet një lloj revolucioni në kuptimin në kuptimin jo tradicional të kësaj fjale, sepse ndryshimet ishin me të vërtetë të mëdha.

Në Prishtinë me 11 mars shpërtheu protesta e parë studentore, e cila u përsërit edhe më e madhe me 26 mars⁶⁹ në ditën kur stafeta e Titos arriti në Prishtinë, por këtë herë ajo nuk u prit si më parë me festime pompoze e entuziazëm të shtirur, sepse studentët nuk e pranonin atë si simbolikë të filozofisë politike shtetërore të integritetit jugosllav, d.m.th. Kosova për brezin e ri nuk perceptohej më, pa kurrëfarë kontestimi publik, si hapësirë jugosllave ku mund të organizoheshin rituale të tilla politike që demonstرونin forcë shtetërore të Jugosllavisë në këtë vend. «Jemi shqiptarë, nuk jemi jugosllavë» ishte njëra nga parullat që e nënvizonte qartë orientimin politik të masës shqiptare në protestë. Koha ishte për ndryshim. Titoja⁷⁰ kishte vdekur një vit më parë, jo vetëm biologjikisht. Në Kosovë, ai me këto demonstrata, vdiq edhe politikisht. Përfundimisht. Por ajo që ndodhi në mbrëmjen e 11 marsit në rrugët e Prishtinës nuk u regjistrua në asnjë medium në botë. As në Jugosllavi. Madje as në Kosovë. Ndoshta ishte një ngjarje e vogël për botën, e cila do të hutohej, po të informohej, nga ky zhvillim i befasishëm në vendin e socializmit me fytyrë njeriu. Shteti jugosllav, në anën tjetër, donte ta

⁶⁹ David Binder: One storm has passed but others are gathering in Yugoslavia, The New York Times April 19, 1981.

⁷⁰ a) John Borneman: Death of the Father: An Anthropology of End in Political Authority. New York-Oxford 2004.

b) Đilas, Milovan: Tito: The Story from Inside, Belgrad 2001.

zvogëlonte demonstratën, e mbante fshehur, sepse edhe ai ishte i befasuar nga vendosmëria e masës shqiptare. Për të dinin vetëm protagonistët e saj dhe ata që kishin qenë dëshmitarë okularë. Por këta ishin shumë, dhjetëra-mijëra. Por atë që s'e dinte publiku i gjerë jashtë Prishtinës, e dinte deri në detaje Beogradi, i cili kishte frikë prej këtyre zhvillimeve kërcënuese. Dhe ai reagoi menjëherë, në mënyrë reflektive si qendër antishqiptare. Kancelaritë e botës duhet ta kenë regjistruar patjetër këtë dridhje tektonike politike. Disa me seriozitetin e duhur. Dhe me interesim të madh. Por, publiku botëror ishte kursyer nga ky lajm tronditës për shtetin e festivaleve dhe të progresit, për Jugosllavinë socialiste, e cila në botë gëzonte një prestigj të lartë.

Më 13 maj të viti 1981, në Kosovë vriten në shtëpinë e tyre në Prekaz Nebih e Tahir Meha,⁷¹ atë dhe bir, të cilët luftuan deri në fundin e tyre heroik me policinë serbe, jugosllave. Kjo histori do të përsëritet edhe 17 vjet më vonë, po në këtë vend, shumë herë më e përgjakshme. Por edhe më e lavdishme. Historia e njeh këtë ngjarje si Epopenë e familjes Jashari.⁷²

⁷¹ a) Mehmet Bislimi: Tahir Meha (1943-1981), Kosova e Lirë, 12.05.2018, <https://www.radiokosovaelire.com/mehmet-bislimi-tahir-meha-1943-1981/>

b) Dr Denis Kostovicova: Kosovo: the politics of identity and space, p. 155, London 2005.

c) Anna Di Lellio, Robert Elsie: The Battle of Kosovo 1389, p. 29, London 2009.

⁷² a) Robert Elsie; A Biographical Dictionary of Albanian History, p.222, London & New York 2012.

Fred Abrahams (Frederick Cronig Abrahams), Elizabeth Andersen: Humanitarian Law Violations in Kosovo, Human Rights Watch, New York et al., October 1998.

Heike Krieger: The Kosovo Conflict and International Law: An Analytical Documentation 1974-1999, Cambridge University Press, 2001.

ç) Tim Judah: Kosovo: War and Revenge. 2. Auflage, Yale University Press, New Haven 2002.

Wolfgang Petritsch, Karl Kaser, Robert Pichler: Kosovo - Kosova: Mythen, Daten, Fakten. 2. Auflage. Wieser, Klagenfurt 1999.

dh) Wolfgang Petritsch, Robert Pichler: Kosovo - Kosova - Der lange Weg zum Frieden. Wieser, Klagenfurt u. a. 2004.

James Pettifer; Miranda Vickers: The Albanian Question: Reshaping the Balkans, New York 2007.

Kosova nga 11 marsi 1981 deri më 5 mars 1998, ishte tronditur nga demonstrata të mëdha ku morën pjesë i madh e i vogël, qindra-mijëra shqiptarë të revoltuar dolën rrugëve për të manifestuar vullnetin e tyre politik kundër shtetit shtypës jugosllav, por këto demonstrata masive kishin qenë fillim dhe mbarim paqësore. Pa dhunë, kundër dhunës, vetëm këtë s'e kishin pritur pushteti në Beograd. Ata donin që në krye të herës një revoltë kryengritëse të armatosur, jo ekskluzivisht politike. Në njërën anë, demonstrantët duarthatë që brohorisinin parullat «Kosova punon, Beogradi ndërtohet», «Kosova Republikë», «Republikë, kushtetutë, ja me hatër, ja me luftë!» etj. etj. Në anën tjetër të barrikadës, policia dhe ushtria jugosllave, hetuesit, prokurorët dhe gjyqtarët, gjithë mekanizmi represiv i shtetit. Në mes pellgu i madh i gjakut të derdhur i të vrarëve shqiptarë. Mijëra të rinj nëpër burgje. Shqiptarët shfrytëzoheshin, shtypeshin dhe vriteshin sa herë që ata kërkonin diçka të drejtë e të arsyeshme nga politika. Politika atyre ua njihte vetëm një status, atë të statistit ose më saktë atë të skllavit modern. Kudo që merreshin vendimet për ta, ata mungonin. Konsiderohej politikë e rrezikshme pjesëmarrja e tyre si faktor vendimmarrës.

Parulla qendrore e demonstratave të vitit 1981, mbeti «Kosova Republikë». Në këtë kërkesë u pa se masa shqiptare kishte gjetur çelësin e mobilizimit kombëtar, motivacionin intrinzik për vetorganizim politik. Pa Republikën shqiptare në Jugosllavi më nuk do të kishte kthim prapa. Shqiptarët ishin kombi i tretë për kah madhësia në Jugosllavi, pas serbëve dhe kroatëve, por trajtoheshin si një pakicë kombëtare e parëndësishme. Autonomia e Krahinës së Kosovës ishte kthyer në një kostum tepër të ngushtë për popullsinë e kësaj krahine shqiptare që trajtohej nga Beogradi si një plaçkë lufte. Asaj i mohohej vetëvendosja. Struktura shtetërore serbe prej kohësh ishin mobilizuar kundër autonomisë, për ta Kosova kishte fituar si shumë të drejta politike e kushtetutare. Me këtë status Beogradi, de

ë) David L. Philips: *Kiberating Kosovo: Coercive Diplomacy and U.S. Intervention*, Cambridge, Massachusetts 2012.

iure dhe de facto ende sundimtar i Kosovës, kishte në dispozicion hapësirë dukshëm më të ngushtë për sjellje arbitrare. Por kufizimet ishin të natyrës sasiore, jo cilësore, kategoriale. Kosova nuk ishte republikë më vete, por vetëm krahinë brenda Serbisë. Dhuna kishte mbetur si instrument i vetëm sundimi, ajo ishte, si më parë, mediumi kryesor i komunikimit të serbëve me shqiptarët, mirëpo kjo dhunë duhej ushtruar brenda kornizave të caktuara, disi më civilizueshëm dhe jo në mënyrë ekscesive dhe brutale. Këtë gjë duhej ta kishte siguruar kushtetuta e vitit 1974. Por shpejt u pa se statusi i ri kushtetues Kosovës de facto nuk i ofronte asaj asnjë lloj vetëmbrojtjeje efektive. Beogradi, i prirë për dhunë të shfrenuar kundër shqiptare, mund t'i kalonte këto norma juridike me lehtësi.

11 marsi i vitit 1981 për të tjerët mund të jetë thjesht një datë e kalendarit pa ndonjë gjë të veçantë. Për ne si komb, për shqiptarët në ish Jugosllavi dhe sidomos për Kosovën ka një rëndësi të madhe, rëndësi historike.

Këtë ditë të marsit, në mbrëmje filloi një protestë studentore në menzën e studentëve. Në pamje të parë gjithçka dukej e zakonshme. Një tabaka dhe disa pjata u hodhën me zemërim dhe një grumbull studentësh të pakënaqur shpërthyen në shprehje proteste kundër kushteve të keqja të jetës në konvikte për studentët që vinin në kryeqytetin e Krahinës Socialiste Autonome të Kosovës, në Prishtinë, nga të gjitha viset shqiptare. Studentët shqiptarë kishin një standard larg më të ulët se studentët e tjerë në Jugosllavi, si në Beograd, Sarajevë, Zagreb, etj. Kushtet e banimit ishin më të këqija, ushqimi gjithashtu. Me një fjalë ata trajtoheshin, ashtu si vetë shqiptarët, si kategori e dytë, si qytetarë të dorës së dytë dhe kjo për ta ishte e papranueshme. Universiteti i Prishtinës ishte i ri, vetëm 11 vjet jetë, por ai kishte sjellë në brezin e ri një frymë emancipimi shoqëror dhe kombëtar, një madhësi kjo sociopolitike që s'merrej fort parasysh nga pushtetarët në qendër dhe në periferi. Me studentët shqiptarë pushteti nuk mund të komunikonte në të njëjtën mënyrë si me prindërit e tyre, të cilin shteti e kishte trajtuar gjithmonë si robër që s'kundërshtojnë asgjë.

Vitet 1970 kishin qenë për Kosovën vitet më të mira nën sundimin komunist jugosllav, e megjithatë shteti jugosllav për shqiptarët kishte mbetur, në cilëndo formë të tij, i papranueshëm, shtet pushtues. Kështu perceptohej ky shtet, si një organizëm i huaj që ka vetëm një qëllim final: dezintegrimin dhe shkatërrimin e shqiptarëve. Ky shtet nuk u bë kurrë i besueshëm, s'kishte sesi të bëhej kur në 35 vitet e kaluara nga përfundimi i LDB-së shqiptarëve kishte dalë vetëm si mekanizëm i shëmtuar dhune e represioni. Pas rënies së Aleksandër Rankoviqit në vitin 1966 filloi epokë e re në Kosovë dhe në viset e tjera shqiptare në Jugosllavi. Kosova fitoi të drejtën e përdorimit të flamurit kombëtar pas demonstratave të nëntorit 1968, u themelua Universiteti i Prishtinës në vitin 1970, Akademia e Shkencave dhe e Arteve, Televizioni i Prishtinës dhe vetë Kosova e fitoi një shkallë më të lartë autonomie politike dhe një status tjetër kushtetues. Ajo u bë element konstitutiv i Federatës jugosllave, njësi federale. Këto përparime të mëdha askush nuk i vinte në dyshim, por në të njëjtën kohë ato nuk mjaftonin as për së afërmi për të eliminuar diskriminimin etnik e kombëtar të shqiptarëve në ish Jugosllavi, sepse këto ndryshime pozitive në thelbin e tyre ishin bërë nga halli dhe për të maskuar gjendjen reale të shqiptarëve, një gjendje kjo që tregonte statusin e tyre të vërtetë në shtetin e sllavëve të jugut ku ata nuk e kishin vendin, nuk kishin hyrë me vullnetin e tyre, por nën tryshninë e dhunës ushtarake në vitin 1945, pas shtypjes së përgjakshme të Kryengritjes së Drenicës⁷³ dhe organizimin famëkeq të Kuvendit të Prizrenit⁷⁴ ku nën tytën e armëve u «votua» për bashkimin e Kosovës me Serbinë. Ky Kuvend e revidonte rezolutën e Konferencës së Bujanit⁷⁵, 31 dhjetor 1943 dhe 1-2 janar 1944, që kishte përcaktuar

⁷³ Islam Dobra: Lufta e Drenicës 1941 – 1945 dhe NDSH në Kosovë deri në vitin 1947, botimi i dytë i plotësuar, Prishtinë 1997.

⁷⁴ Sabile Keçmezi-BASHA - Kuvendi i Prizrenit dhe vendimet e tij (8-10 korrik 1945), në: Ripushtimi jugosllav i viseve shqiptare dhe Lufta e Drenices (1944/1945), Prishtinë 2016.

⁷⁵ a) Konferenca e Bujanit : materiale nga sesioni shkencor kushtuar 50-vjetorit të Konferencës së Bujanit, mbajtur në Tiranë, më 7 janar 1994, Prishtinë 1998.

bashkimin e Kosovës me Shqipërinë pas përfundimit të Luftës së Dytë Botërore.⁷⁶ Ata që e kundërshtuan këtë bashkim si Ramiz e Halim Cërnica⁷⁷ dhe thanë se kishin luftuar për bashkimin e Kosovës me Shqipërinë, u dënuan me vdekje, por s'u ekzekutuan.

Përparimet në fushën e arsimit dhe të kulturës dhe ndryshimi i statusit kushtetues të Kosovës krijonin iluzionin se që bërë mjaft për të bërë që shqiptarët të ndjeheshin mirë në Jugosllavinë e Titos, por kishte mbetur ende shumë më shumë pa u bërë: Kosova ende kishte mbetur pjesë përbërëse e Serbisë. Neni 301 i kushtetutës së saj⁷⁸ nuk linte shumë hapësirë e mundësi reale për respektimin e të drejtave të shqiptarëve brenda Jugosllavisë, sepse në klasën politike të atëhershme të Kosovës shumica absolute ishte strikt kundër kërkesave politike për një Kosovë jashtë Serbisë që artikulohejshin turbull.

Shpërthimi i demonstratave të 11 marsit 1981 do të kishte mbetur ndoshta një ngjarje e izoluar pakënaqësie sikur në Kosovë të mos kishin ekzistuar grupe të ndryshme ilegale⁷⁹, të cilat bënë që këto demonstrata të fitonin dimensionin e tyre politik. Kërkesa «Kosova Republikë» pa ekzistencën e këtyre grupeve nuk do të ishte kthyer në parullë mobilizuese dhe politikisht orientuese. Me këtë parullë filloi një maratonë politik që e lodhi shtetin jugosllav, që e demaskoi politikën serbe si një politikë thellësisht kundërshtqiptare.

b) Konferenca e Bujanit : materiale nga Sesioni Shkencor kushtuar 55-vjetorit të Konferencës së Bujanit, Tiranë 1999.

c) Xhelal Gjevori: Mesazhi i Konferencës së Bujanit (31 dhjetor 1943-1/2 janar 1944), Tirane 31.12.2007.

⁷⁶ Nur Drekarbeit, Ein besonderer Gefahrenherd für die Staatseinheit nach Tito ist das Minderheitengebiet Kosovo. Dort fordern albanische Nationalisten Unabhängigkeit von Belgrad, DER SPIEGEL, 03.02.1980, 6/1980.

⁷⁷ a) Sabile Keçmezi-Basha: Organizimi i të burgosurëve politikë shqiptarë në Burgun e Mitrovicës së Sremit më 1946, në: KOSOVA nr. 39 2014, Prishtinë 2014.

b) Ibrahim Kadriu: Ramiz Cernica, simbol i bashkimit kombëtar, Prishtinë 2011.

⁷⁸ Igor Kitarović (prirednik): Ustav Socijalističke Republike Srbije; Ustav Socijalističke Autonomne Pokrajine Vojvodine; Ustav Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosova: sa ustavnim zakonima i registrima pojmova, Beograd 1974.

⁷⁹ Mehmet Hajrizi, Gani Sylaj: Nga Grupi Revolucionar te Fronti i Republikës (Dokumente dhe materiale), Prishtinë 2014.

Gjatë viteve 1980 UDB-a dhe shërbimet e tjera të fshehta jugosllave dhe serbe zbuluan dhjetëra grupe politike ilegale, një pjesë të formuara qysh në vitet 1970, të tjerat të formuara nga të rinjtë entuziastë pas 11 marsit.⁸⁰ Gjykatat e shtetit jugosllav dënuan mijëra studentë, nxënës e punëtorë shqiptarë që kishin vepruar ilegalisht në grupe apo që individualisht dolën hapur në mbrojtjen e kërkesës për Republikën e Kosovës. Shtypja dhe represionin shtoheshin dhe intensifikoheshin, por këto masa represive të shtetit jugosllav nuk e thyen popullin shqiptar. Përkundrazi, rezistenca ndaj një politike të tillë shtypëse jo vetëm nuk zvogëlohej, por rritej dhe zgjerohej.

Një tronditje të vërtetë për shtetin jugosllav dhe imazhin e tij në botë përbën greva e minatorëve të Trepçës.⁸¹ Kjo ngjarje tregonte se shqiptarët nuk kishin ndërmend t'i nënshtroheshin Beogradit. Marsi i vitit 1989, kur u suprimua autonomia e Kosovës, e gjeti gjithë popullin në protestë e demonstrata. Serbia edhe këtë herë reagoi me dhunë policore e masa ushtarake. Por rrjedhën e historisë Beogradi nuk mund ta ndalte. Në këtë vit, me 9 nëntor, do të bie Muri i Berlinit dhe bashkë me të edhe rendi i vjetër botëror. Këto ngjarje e tronditën Jugosllavinë. Fillimisht u shpërbë Lidhja Komuniste e Jugosllavisë⁸², pastaj filloi me 26 qershor 1991 lufta dhjetëditore në Slloveni.⁸³ Me 7 korrik 1991 mori fund kjo luftë, por ky fund lufte ishte de facto dhe dita e fundit e ekzistencës së Jugosllavisë së Titos, sepse ajo de iure kishte pushuar së ekzistuari me 25 qershor 1991, ditën kur parlamentet e Sllovenisë dhe Kroacisë patën shpallur pavarësinë e këtyre dy republikave nga pjesa tjetër e Jugosllavisë. Kroacia kishte organizuar më parë, me 19 maj 1991 edhe referendumin për pavarësi. 94,7% e votave ishin për shpëputje nga federata jugosllave. Pas Luftës së Sllovenisë, vendimit të APJ-së për tërheqje nga kjo republikë, në luftë

⁸⁰ Mehmet Hajrizi: Histori e një organizate politike dhe demonstratat e vitit 1981, Tirane 2008.

⁸¹ Burhan Kavaja: Kohë edhe njerëz, Tiranë 2015.

⁸² Dejan Jovic: The breakdown of elite ideological consensus. The prelude to the disintegration of Yugoslavia (1974–1990), London 1999.

⁸³ Janez J. Svajncer: Vojna za Slovenijo, Ljubljana 1991.

të vërtetë do të përfshihet edhe Kroacia. Pranvera tjetër e gjen në luftë edhe Bosnjën dhe Hercegovinën,⁸⁴ e cila po ashtu shpalli pavarësinë dhe shteti i BeH u njoh nga bota. Kjo njohje që zemëroi serbët dhe bëri që të shpërthejë lufta në Bosnjë. Në shtator 1991 me referendum u deklarua e pavarur edhe Maqedonia.⁸⁵ Në këtë kohë lufta vazhonte në Kroaci dhe në Bosnje e Hercegovinë. Në vitin 1992 u krijua një Jugosllavi e tretë e përbërë vetëm nga Serbia dhe Mali i Zi. Kosova si vend i pushtuar u përfshi në këtë krijesë artificiale shtetërore, por me vendim parlamenti ajo ishte po ashtu shtet i pavarur, me referendumin e mbajtur me 26-30 shtator 1991.⁸⁶ Fundi i vitit 1991 e gjeti shtetin e Titos me pesë shtete që e kishin shpallur pavarësinë dhe Serbinë e Malin e Zi si shtet federativ.

Dhjetëvjeçari 1980 është dhjetëvjeçari i represionit politik, policor dhe gjyqësor për Kosovën. Dhjetëvjeçari 1990 është dhjetëvjeçar i përshkallëzimit të dhunës dhe i instalimit të një regjimi të apartheidit. Përpjekja për një zgjidhje paqësore të konfliktit mes Kosovës dhe Serbisë ishte një përpjekje pa asnjë gjasë. Ishte thjesht çështje e kohës se kur do të shpërthente lufta jonë me serbët, të cilët, duke qenë se ishin në posedim të një ushtrie të armatosur mirë, ishin po ashtu të interesuar për një konflikt të hapur ushtarak. Beogradi kishte përgatitur prej kohësh edhe plane operacionale për luftën e ardhshme në Kosovë. Diplomacia serbe punonte ethshëm për përgatitjen e atmosferës së indiferencës së botës së jashtme për konfliktin e dëshiruar ushtarak me shqiptarët. Siç do ta tregoj fillimi i bombardimeve të NATO-së me 24 mars 1999.⁸⁷ Beogradi dështoi në

⁸⁴ Branka Magaš, Ivo Žanić (Ed.): The War in Croatia and Bosnia-Herzegovina, 1991–1995, London 2001.

⁸⁵ Walter Lukan (Hrsg.): Makedonien. Geographie – Ethnische Struktur – Geschichte – Sprache und Kultur – Politik – Wirtschaft – Recht. (= Österreichische Osthefte. 40, 1/2). Wien u. a. 1998.

⁸⁶ Anne Peters, Das Gebietsreferendum im Völkerrecht, S. 105-108, Baden-Baden 1995.

⁸⁷ Hand-Peter Kriemann: Der Kosovokrieg 1999 (Kriege der Moderne), zweite Auflage, Shtuttgart 2019.

gjithë linjën. Në fakt Beogradi politik e dinte se lufta me shqiptarët për të përbënte një rrezik të madh dështimi, por opSION tjetër nuk i kishte mbetur. Një marrëveshje politike me shqiptarët ishte praktikisht e pamundshme. Serbia, siç e tregojnë dhe këto 13 vitet pas pavarësisë⁸⁸, nuk mund të pajtohej me një shtet kosovar.

Në këto rrethana, lufta e shqiptarëve për çlirim ishte i vetmi opSION i arsyeshëm. UÇK-ja u rrit shpejt nga një grup i vogël gueril në një ushtri të aftë për luftë frontale me ushtrinë serbe, sidomos në periudhën kur Serbia ishte vënë në shënjestër të NATO-së. Në fund Slllobodan Millosheviqi e nënshkroi më 9 qershor 1999 kapitullimin në Kumanovë.⁸⁹ Bombardimet e NATO-së morën fund, kurse ushtria serbe brenda një kohe të shkurtër u tërhoq e mundur nga Kosova. Në

Kosovë instalohet administrata ndërkombëtare e OKB-së, e cila ishte pushteti i vetëm legal për nëntë vite në vendin tonë. Me 17 shkurt 2008⁹⁰ shpallet pavarësia e shtetit të Kosovës dhe një ditë më vonë Kosova njihet si shtet sovran nga shtetet më të fuqishme të botës, me përjashtim të Rusisë, Kinës, Indisë, etj.

Nga 11 marsi 1981 e deri te 17 shkurti 2008 janë plotë 27 vjet përpjekjeje e lufte për liri me Serbinë. Në këtë luftë politike dhe të armatosur janë përfshirë të gjitha shtresat e popullsisë shqiptare dhe gjithë shqiptarët, përfshirë edhe ata në diasporë, kanë dhënë një kontribut të madh. Duke qenë se ky simpozium po mbahet në Gjermani, që e ka përkrahur popullin shqiptarë që nga dita e parë e protestës së 11 marsit 1981. Përkrahja, natyrisht, ka marrë formë të

⁸⁸ Anja Czymmek: Kosovo erhält volle Souveränität, 4. Juli 2012, PrKonrad-Adenauer- Stiftung e. V. Prishtina 2022.

⁸⁹ Der Spiegel: Militär-Abkommen Ein großer Schritt zum Frieden, Hamburg 10.06.1999.

⁹⁰ a) The Economist: Kosovo: The world's newest state, 23 February 2008. London 2008.b) Kwang-Ho Chun: Kosovo: A New European Nation-State? Journal of International and Area Studies, Vol. 18, No. 1 (June 2011), pp. 87-101 (15 pages). Published By: Institute of International Affairs, Graduate School of International Studies, Seoul National University, Seoul 2011.

ndryshme. Në fillim ishte mbështetje mediale. Çdokujt që në vitin 1981 ka qenë në moshën e shkollës, i kujtohen artikujt e «Frankfurter Allgemeiner Zeitung»-ut dhe të gazetave të tjera gjermane që mbronin studentët shqiptarë dhe kërkesat e tyre. Kjo mbështetje shkon deri te avionët gjermanë që hedhin bomba mbi Beograd dhe, pas 12 qershorit 1999, mbështetja e fortë diplomatike për shtetin e ardhshëm të Kosovës.⁹¹ Gjermania është shteti i parë në botë që e pranoi akreditimin e ambasadorit të Kosovës në Berlin.⁹²

Falë trashëgimisë së tij, pavarësisht prej ndërrimit të sistemeve shoqërore, kombi e ka fitue fokusin prej pesë figurave legjendare me bëma kulmore: Në front të qëndresës me Skënderbeun, Enver Hoxhën dhe figurën sublime Adem Jashari. Në laminë e artit e kulturës Aleksandër Moisiun dhe në atë humane me nënë Terezën.

Roli i Fokusit kombëtar është krijimi i fundamentit ideologjik shqiptar nga figurat legjendare, brenda të cilit fokus takohen e bashkëveprojnë mendjet e elitës intelektuale. Njëherësh me figurat fokusale, ne përfaqësojmë identitetin e kombit të kujt qenie jemi.

Urime 40 vjetori i Pranverës '81 me figurat fokusale të kombit!

Lavdi Dëshmorëve të Kombit dhe Qëndresës shqiptare-kombëtare!

⁹¹ Roland Friedrich: Die deutsche Außenpolitik im Kosovo-Konflikt, Wiesbaden 2005.

⁹² Wolfgang-Uwe Friedrich, Wolfgang Ischinger, Rudolf Scharping, Detlef Puhl: The Legacy of Kosovo: German Politics and Policies in the Balkans, AICGS, Washington, D.C. 2000.

